

**ПОКАЗНИКИ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ
ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ
ПІДПРИЄМСТВА ТОРГІВЛІ**

С.О. Зубков

Виокремлено елементи ресурсного потенціалу підприємства торгівлі, систематизовано класифікацію показників оцінки ефективності використання елементів ресурсного потенціалу підприємства торгівлі, обґрунтовано систему статичних та динамічних, загальних та часткових, а також додаткових (специфічних) показників оцінки ефективності використання елементів ресурсного потенціалу підприємства торгівлі.

Ключові слова: оцінка, показники, потенціал, торгівля, підприємство.

**ПОКАЗАТЕЛИ ОЦЕНКИ ЭФФЕКТИВНОСТИ
ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ЭЛЕМЕНТОВ РЕСУРСНОГО
ПОТЕНЦИАЛА ПРЕДПРИЯТИЯ ТОРГОВЛИ**

С.А. Зубков

Выделены элементы ресурсного потенциала предприятия торговли, систематизирована классификация показателей оценки эффективности использования элементов ресурсного потенциала предприятия торговли, обоснована система статических и динамических, общих и частных, а также дополнительных (специфических) показателей оценки эффективности использования элементов ресурсного потенциала предприятия торговли.

Ключевые слова: оценка, показатели, потенциал, торговля, предприятие.

**THE INDICIES OF EVALUATION OF EFFECTIVENESS OF
ELEMENTS OF RESOURCE POTENTIAL OF A TRADE
ENTERPRISE**

S. Zubkov

Necessity to develop a methodology for assessing individual aspects of the resource potential of a trade enterprise in order to make effective management decisions in the long run term stipulated the relevance of the research topic. The ground for the use of different approaches and their respective indicators to assess the effectiveness of using elements of the resource potential of a trade enterprise is

an urgent task. The purpose of this article is to study the system of indicators for measuring the effectiveness of using elements of the resource potential of trade enterprises. The elements of the resource potential of trade enterprise was identified, classification of indicators to assess the effectiveness of using the elements of the resource potential of a trade enterprise was systematized, the system of static and dynamic, general and particular, as well as additional (specific) indicators for assessing the effectiveness of using the elements of the resource potential of a trade enterprise was grounded.

Keywords: *assessment, indices, potencial, trade, enterprise.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Змінвані умови зовнішнього середовища функціонування підприємств торговельної сфери України актуалізують проблему підвищення ефективності діяльності підприємств. Здійснення ефективної діяльності неможливе без налагодженої системи обробки інформації про внутрішнє та зовнішнє середовище діяльності підприємств торгівлі, важливим елементом якої є відповідна система оцінки. Головною складовою будь-якого підприємства є наявний ресурсний потенціал, а систематична оцінка ефективності його використання є невід'ємною частиною процесу управління ним. Необхідність опрацювання окремих аспектів методології оцінки ресурсного потенціалу торговельних підприємств із метою прийняття ефективних управлінських рішень у довгостроковій перспективі зумовило актуальність теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Результати огляду останніх досліджень учених-економістів у галузі торгівлі, зокрема О.В. Березіна, Н.О. Власової, А.С. Данілової, Н.С. Краснокутської, С.М. Лисакової, Т.В. Шталь, засвідчили, що під час розв'язання завдання оцінки ефективності використання ресурсного потенціалу торговельних підприємств увага акцентується на ресурсному (витратному) підході. При цьому поза увагою дослідників залишаються динамічні показники оцінки ефективності використання елементів ресурсного потенціалу підприємств торгівлі. У наш час нові несподівані виклики зовнішнього середовища вимагають використання в процесі управління різних підходів відповідно до нових завдань. У цьому аспекті обґрунтування доцільності використання різних груп показників оцінки ефективності використання елементів ресурсного потенціалу торговельного підприємства є актуальним завданням.

Мета статті. Метою є обґрунтування системи показників оцінки ефективності використання елементів ресурсного потенціалу

підприємств торгівлі. Для досягнення поставленої мети було вирішено такі завдання: виокремлено елементи ресурсного потенціалу підприємства торгівлі, систематизовано класифікацію показників оцінки ефективності використання елементів ресурсного потенціалу підприємства торгівлі, обґрунтовано систему статичних та динамічних, загальних та часткових, а також додаткових (специфічних) показників оцінки ефективності використання елементів ресурсного потенціалу підприємства торгівлі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Результати дослідження підходів до виділення елементів ресурсного потенціалу торговельного підприємства дозволили нам запропонувати розрізнити товарну, технічну, просторову, кадрову, фінансову та нематеріальну складові ресурсного потенціалу торговельного підприємства [3].

Різна природа елементів ресурсного потенціалу підприємства торгівлі обумовлює застосування в процесі оцінки ефективності їхнього використання кількісних, якісних та змішаних методів оцінки. Відповідно до обраного методу можуть використовуватися загальні, такі, що характеризують рівень використання відповідного елемента ресурсного потенціалу, та часткові, що характеризують рівень ефективності використання окремої складової відповідного елемента ресурсного потенціалу.

Ураховуючи те, що частина завдань управління торговельним підприємством потребує оцінювання на статичному рівні (тобто порівняння визначених моментних величин, які описують стан об'єкта), а інша частина – у часовому просторі (тобто порівняння динаміки переміщення на шкалі часу), така позиція вимагає одночасного застосування статичних і динамічних показників для різних цілей оцінювання.

Досі економісти не дійшли єдиної думки щодо показників вимірювання ефективності використання ресурсного потенціалу, проте в даний час визначено основні підходи для його оцінки [4]: окремий та універсальний. Окремий підхід означає, що оцінка ефективності використання ресурсного потенціалу торговельного підприємства визначається за одним показником. Цей підхід, разом із певними перевагами, має й суттєві недоліки, які не дають можливості використовувати кожен окремий показник як узагальнюючий. Кожен із цих показників, незалежно від ступеня його репрезентативності, характеризує лише один із аспектів економічної діяльності. Універсальний підхід полягає в тому, щоб знайти такий показник, який би досить повно відображав ефективність використання ресурсного

потенціалу підприємств торгівлі та його зміну за рахунок об'єднання певної кількості часткових показників. Разом із тим, незважаючи на загальне розуміння змісту такого показника, його практична реалізація пов'язана зі значними труднощами, а саме: яким має бути кількісний склад показників та їх порівнянність. Схематично систему показників оцінки ефективності використання елементів ресурсного потенціалу торговельного підприємства подано на рис. 1.

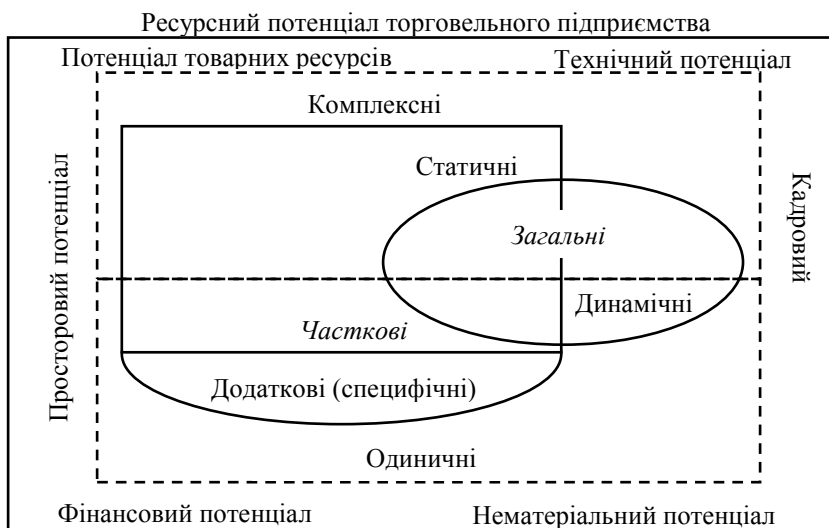


Рис. 1. Система показників оцінки ефективності використання елементів ресурсного потенціалу торговельного підприємства

Ґрунтуючись на цій позиції, доцільно виокремлювати одиничні та комплексні показники оцінки ефективності використання елементів ресурсного потенціалу торговельного підприємства.

Таким чином, сформульовані положення оцінки ефективності використання елементів ресурсного потенціалу торговельного підприємства дозволяють комплексно розв'язувати різні завдання такої оцінки та пошуку резервів підвищення ефективності реалізації ресурсного потенціалу підприємств галузі. Щоб наповнити запропоновану систему практичним змістом, наступним етапом дослідження стало обґрунтування системи показників оцінки ефективності використання елементів ресурсного потенціалу відповідно до виділених груп показників оцінки.

Дотримуючись витратного підходу до оцінки ефективності, необхідно порівнювати одержаний від використання ресурсного потенціалу результат із витратами на досягнення цього результату. З огляду на те, що наразі домінує ціннісно-орієнтований підхід до управління ресурсним потенціалом

підприємства, пропонується врахувати це й під час побудови системи показників. Найбільш розповсюдженими показниками оцінки ефективності використання елементів ресурсного потенціалу є ресурсовіддача та рентабельність відповідних елементів ресурсного потенціалу [1; 2; 5–8]. На їх основі в табл. 1 запропоновано систему показників оцінки ефективності використання елементів ресурсного потенціалу торговельного підприємства, ураховуючи витратний підхід із виокремленням відповідного внеску кожного елемента ресурсного потенціалу та відповідного результату, на який він впливає та якого досягає. Оцінка ефективності має виходити з того, що ці показники мають збільшуватися в динаміці.

Таблиця 1

**Система загальних статичних показників оцінки
ефективності використання елементів ресурсного потенціалу
торговельного підприємства**

Елемент структури ресурсного потенціалу	Внесок	Результат	Показник ефективності використання
1	2	3	4
Потенціал товарних ресурсів	Вартість потенціалу товарних ресурсів	Обсяг товарообороту; розмір прибутку	1) товарооборот у розрахунку на 1 грн вартості потенціалу товарних ресурсів; 2) рентабельність використання потенціалу товарних ресурсів
Технічний потенціал	Вартість технічного потенціалу	Обсяг товарообороту; розмір прибутку	1) товарооборот у розрахунку на 1 грн вартості технічного потенціалу; 2) рентабельність використання вартості технічного потенціалу
Просторовий потенціал	Вартість просторового потенціалу	Обсяг товарообороту; розмір прибутку	1) товарооборот у розрахунку на 1 грн вартості просторового потенціалу; 2) рентабельність використання просторового потенціалу
Кадровий потенціал	Вартість кадрового потенціалу	Обсяг товарообороту; розмір прибутку	1) товарооборот у розрахунку на 1 грн вартості кадрового потенціалу; 2) рентабельність використання кадрового потенціалу

Продовження табл. 1

1	2	3	4
Фінансовий потенціал	Вартість фінансового потенціалу	Обсяг товарообороту; розмір прибутку; зростання інвестованого капіталу	1) товарооборот у розрахунку на 1 грн вартості фінансового потенціалу; 2) рентабельність використання вартості фінансового потенціалу
Нематеріальний потенціал	Вартість нематеріального потенціалу	Обсяг товарообороту; розмір прибутку	1) товарооборот у розрахунку на 1 грн вартості нематеріального потенціалу; 2) рентабельність використання нематеріального потенціалу

Наведені показники дозволяють оцінити ефективність використання елементів ресурсного потенціалу торговельного підприємства загалом. Проте кожен з елементів ресурсного потенціалу містить низку властивих йому складових, що відображають різні аспекти формування цього елемента. Тому за необхідності детальніше дослідити ефективність використання кожного елемента ресурсного потенціалу можна застосувати додаткову систему часткових показників оцінки ефективності використання елементів ресурсного потенціалу торговельного підприємства, яка також базується на порівнянні результатів використання ресурсного потенціалу та відповідних складових кожного елемента ресурсного потенціалу.

Так, під час дослідження товарного потенціалу можна розрахувати показники ресурсовіддачі та рентабельності його складових, а саме товарних запасів, права власності на які належать торговельному підприємству; товарних запасів, що передані торговельному підприємству за договорами комісії (консигнації); виробничих та інших запасів торговельного підприємства. Аналогічні показники можливі й у разі більш глибокого дослідження ефективності використання технічного та просторового потенціалу, ресурсовіддачі та рентабельності активної частини основних фондів, відображених у фінансовій звітності підприємства торгівлі, або активної частини основних фондів, що використовуються торговельним підприємством на правах оренди; об'єктів нерухомості, що знаходяться у власності торговельного підприємства (у тому числі й об'єкти незавершеного будівництва) або об'єктів нерухомості, що

використовуються торговельним підприємством на правах оренди відповідно. Для оцінки ефективності використання складових фінансового потенціалу доцільно взяти до розрахунку ресурсовіддачі та рентабельності складові фінансового потенціалу, сформованого за рахунок власного капіталу та фінансового потенціалу, що сформований за рахунок позикового капіталу.

Різна природа елементів ресурсного потенціалу торговельного підприємства зумовлює наявність специфічних показників, що характеризують кожен із них та до яких не завжди доцільно застосовувати вартісний підхід. Отже, для окремих елементів ресурсного потенціалу можливе використання додаткових показників оцінки ефективності їхнього використання з урахуванням специфіки торговельної галузі (табл. 2).

Таблиця 2

Додаткові (специфічні) показники оцінки ефективності використання окремих елементів ресурсного потенціалу торговельного підприємства, що мають неwartісний вимір

Елемент ресурсного потенціалу	Неwartісний показник виміру	Результативний показник	Додатковий частковий показник оцінки ефективності використання
1	2	3	4
Просторовий	1. Загальна площа торговельних об'єктів	Обсяг товарообороту; розмір прибутку	1) товарооборот у розрахунку на 1 кв. м загальної площі торговельного підприємства; 2) рентабельність використання загальної площі торговельного підприємства
	2. Торговельна площа торговельних об'єктів	Обсяг товарообороту; розмір прибутку	1) товарооборот у розрахунку на 1 кв м торговельної площі торговельного підприємства; 2) рентабельність використання торговельної площі торговельного підприємства
Кадровий	Загальна чисельність персоналу підприємства	Обсяг товарообороту; розмір прибутку	1) продуктивність праці всього персоналу торговельного підприємства; 2) розмір прибутку, що припадає на 1 працівника підприємства

Продовження табл. 2

1	2	3	4
	Чисельність торговельно-технологічного персоналу	Обсяг товарообороту; розмір прибутку	1) продуктивність праці торговельно-технологічного персоналу торговельного підприємства; 2) розмір прибутку, що припадає на 1 торговельно-технологічного працівника підприємства

Статична оцінка ефективності використання елементів ресурсного потенціалу торговельного підприємства має доповнюватися динамічною оцінкою, що дозволяє визначити тенденції зміни показників оцінки. Як динамічний показник оцінки ефективності використання елементів ресурсного потенціалу нами пропонується доповнити розглянуті статичні показники оцінки коефіцієнтом, що враховує динаміку витрат і результатів, – коефіцієнтом відповідності темпів зростання товарообороту, темпам зростання потенціалу, який дозволяє оцінити наскільки ефективно було збільшено вартість потенціалу. Вибір товарообороту як результуючого показника під час формування коефіцієнта відповідності зумовлений тим, що він виступає найбільш узагальнюючим показником діяльності торговельного підприємства. Отже, за інших рівних умов, темпи зростання товарообороту мають перевищувати темпи зростання вартості відповідних елементів ресурсного потенціалу, що свідчатиме про ефективне використання складових ресурсного потенціалу торговельного підприємства. Таким чином, значення коефіцієнта відповідності, що буде вищим за одиницю, означатиме ефективне використання відповідного елемента ресурсного потенціалу торговельного підприємства. Запропоновану систему динамічних показників подано в табл. 3.

Висновки. Наведена система показників дозволяє всебічно дослідити ефективність використання всіх складових елементів ресурсного потенціалу торговельного підприємства. Запропонована система оцінки ефективності використання ресурсного потенціалу підприємства торгівлі відповідає сучасним підходам до управління підприємствами та може бути використана під час розв'язання завдань пошуку резервів підвищення ефективності реалізації ресурсного потенціалу торговельних підприємств.

Таблиця 3

**Система загальних динамічних показників оцінки ефективності
використання елементів
ресурсного потенціалу торговельного підприємства**

Елемент ресурсного потенціалу	Показник оцінки елементів ресурсного потенціалу	Алгоритм розрахунку показника	Умовні позначення
1	2	3	4
Потенціал товарних ресурсів	Коефіцієнт відповідності темрів зростання товарообороту темпам зростання потенціалу товарних ресурсів	$K_{nmp} = \frac{T_{mo}}{T_{vmp}}$	K_{nmp} – коефіцієнт відповідності темрів зростання товарообороту темпам зростання потенціалу товарних ресурсів; T_{mo} – темп зростання товарообороту; T_{vmp} – темп зростання вартості потенціалу товарних ресурсів
Технічний потенціал	Коефіцієнт відповідності темрів зростання товарообороту темпам зростання технічного потенціалу	$K_{mnp} = \frac{T_{mo}}{T_{vmp}}$	K_{mnp} – коефіцієнт відповідності темрів зростання товарообороту темпам зростання технічного потенціалу; T_{vmp} – темп зростання вартості технічного потенціалу

Продовження табл. 3

1	2	3	4
Просторовий потенціал	Коефіцієнт відповідності темпів зростання товарообороту темпам зростання просторового потенціалу	$K_{np} = \frac{T_{to}}{T_{vnp}}$	K_{np} – коефіцієнт відповідності товарообороту темпам зростання вартості просторового потенціалу; T_{vnp} – темп зростання вартості просторового потенціалу
Кадровий потенціал	Коефіцієнт відповідності темпів зростання товарообороту темпам зростання кадрового потенціалу	$K_{kp} = \frac{T_{to}}{T_{vkp}}$	K_{kp} – коефіцієнт відповідності темпів зростання товарообороту темпам зростання кадрового потенціалу; T_{vkp} – темп зростання вартості кадрового потенціалу
Фінансовий потенціал	Коефіцієнт відповідності темпів зростання товарообороту темпам зростання фінансового потенціалу	$K_{fp} = \frac{T_{to}}{T_{vfp}}$	K_{fp} – коефіцієнт відповідності темпів зростання товарообороту темпам зростання фінансового потенціалу; T_{vfp} – темп зростання вартості фінансового потенціалу

Нематеріальний потенціал	Коефіцієнт відповідності темпів зростання товарообороту темпам зростання нематеріального потенціалу	$K_{нп} = \frac{T_{то}}{T_{внп}}$	$K_{нп}$ – коефіцієнт відповідності темпів зростання товарообороту темпам зростання вартості нематеріального потенціалу; $T_{внп}$ – темп зростання вартості нематеріального потенціалу
--------------------------	---	-----------------------------------	--

Список джерел інформації / References

1. Березін О. В. Теорія і практика забезпечення ефективного використання потенціалу торговельних підприємств : монографія / О. В. Березін, Ю. В. Карпенко. – Полтава : ІнтерГрафіка, 2012. – 203 с.

Berezin, O.V., Karpenko, Yu.V. (2012), *Theory and practice of ensuring the effective use of the potential of commercial enterprises: monograph [Teoriia i praktyka zabezpechennia efektyvnoho vykorystannia potentsialu torhovelynykh pidpryemstv: monohrafiia]*, InterHrafiika, Poltava, 203 p.

2. Данилова А. С. Формирование ресурсного потенциала торговых предприятий малого бизнеса и оценка эффективности его использования : автореф. дис. ... канд. экон. наук : 08.00.05 / А. С. Данилова. – Красноярск, 2011. – 24 с.

Danilova, A.S. (2011), *Formation of the resource potential of small businesses trade and evaluation of its use: Author's thesis [Formirovanie resursnogo potentsiala torgovyh predpriyatij malogo biznesa i ocnka jeffektivnosti ego ispol'zovanija: avtoref. dis. ... kand. ekon. nauk]*, Krasnojarsk, 24 p.

3. Зубков С. О. Система показателей оценки эффективности использования элементов ресурсного потенциала торгового предприятия / С. О. Зубков // Экономическая стратегия и перспективы развития сферы торговли та послуг : зб. наук. праць. – Харків : ХДУХТ, 2013. – Вип. 2 (18). – С. 152–160.

Zubkov, S.O. (2013), “The system of indicators to measure the effectiveness of the use of elements of resource potential commercial enterprise”, *Economic strategy and prospects for the development of trade and services: Collected papers* [“Systema pokaznykiv otsinky efektyvnosti vykorystannia elementiv resursnoho potentsialu torhovelnoho pidpryemstva”, *Ekonomichna stratehiia i perspektyvy rozvytku sfery torhivli ta posluh: zb. nauk. prats*], KHDUKHT, Kharkiv, pp.

4. Ковалев А. Н. Ресурсный потенциал торговых организаций и эффективность его использования : дис. ... канд. экон. наук : 08.00.05 / А. Н. Ковалев. – Белгород, 2004. – 192 с.

Kovalev, A.N. (2004), *Resource potential trade organizations and the effectiveness of its use: dissertation [Resursnyj potencial'nyj trgovyj organizacij i jeffektivnost' ego ispol'zovanija: dis. ... kand. jekon. nauk]*, Belgorod, 192 p.

5. Краснокутська Н. С. Управління потенціалом торговельного підприємства : монографія / Н. С. Краснокутська. – Х. : ХДУХТ, 2012. – 322 с.

Krasnokutska, N.S. (2012), *Management of potential of trade enterprise: monograph [Upravlinnia potentsialom torhovelnoho pidpryiemstva: monohrafiia]*, KNDUKHT, Kharkiv, 322 p.

6. Лыкасова С. Н. Ресурсный потенциал организации розничной торговли : автореф. дис. ... канд. экон. наук : 08.00.05 / С. Н. Лыкасова. – Екатеринбург, 2011. – 26 с.

Lykasova, S.N. (2011), *The resource potential of the retailer: Author's thesis [Resursnyj potencial organizacii roznichnoj trgovli: avtoref. dis. ... kand. ekon. nauk]*, Ekaterinburg, 26 p.

7. Оцінка економічного потенціалу підприємств роздрібної торгівлі : монографія / Н. О. Власова, О. В. Носова, Н. С. Краснокутська, О. С. Маковоз. – Х. : ХДУХТ, 2011. – 189 с.

Vlasova, N.O., Nosova, O.V., Krasnokutska, N.S., Makovoz O.S. (2011), *Assessment of the economic potential of retailers: monograph [Otsinka ekonomichnoho potentsialu pidpryiemstv rozdribnoi torhivli: monohrafiia]* KNDUKHT, Kharkiv, 189 p.

8. Шталь Т. В. Комплексна оцінка ресурсного потенціалу підприємств роздрібної торгівлі : автореф. дис. ... канд. экон. наук : 08.07.05 / Т. В. Шталь. – Х., 2006. – 18 с.

Shtal, T.V. (2006), *Combined valuation of the resource potential of retail trade businesses: Author's thesis [Kompleksna otsinka resursnoho potentsialu pidpryiemstv rozdribnoi torhivli: avtoref. dis. ... kand. ekon. nauk]*, Kharkiv, 18 p.

Зубков Сергій Олександрович, канд. экон. наук, доц., кафедра економіки підприємств харчування та торгівлі, Харківський державний університет харчування та торгівлі. Адреса: вул. Клочківська, 333, м Харків, Україна, 61051. Тел.: +380573494558; e-mail: sozubkov@gmail.com.

Зубков Сергей Александрович, канд. экон. наук, доц., кафедра економіки підприємств харчування та торгівлі, Харьковский государственный университет питания и торговли. Адрес: ул. Клочковская 333, г. Харьков, Украина, 61051. Тел.: +380573494558; e-mail: sozubkov@gmail.com.

Zubkov Sergey, PhD in Economics, Associate Professor, Department of Economics of enterprises of Food Technology and Trade, Kharkov State University of Food Technology and Trade. Address: Klochkivska str., 333, Kharkiv, Ukraine. Tel.: +380573494558; e-mail: sozubkov@gmail.com.

Рекомендовано до публікації канд. экон. наук О.А. Кругловою, канд. экон. наук П.В. Смирновой.

Отримано 15.03.2014. ХДУХТ, Харків.